

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Doktorský studijní program Filozofie

Studijní obor: Filozofie výchovy

Enthúsiasmos v myšlení starověkého Řecka

Teze disertační práce

Mgr. Andrea Fleischerová

III. ročník studia

Praha, listopad 2015

Teze k disertační práci byly vypracovány v prezenční formě doktorského studijního programu Filozofie realizovaného na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Školitel: Mgr. Michael Hauser, Ph.D

Abstrakt

Disertační práce analyzuje problematiku *enthúsiasmu* v kontextu myšlení starověkého Řecka. Teoretickým způsobem reflektuje sémantické a etymologické struktury pojmu a na základě historických exkurzů (doby archaické a klasické) dokládá jeho dějinnou transformaci. Stěžejní myšlenka disertační práce se odvíjí od archaické představy o *enthúsiasmu*, jakožto nutné podmínce zkušenosti náboženské a estetické; z tohoto hlediska je předně zkoumán předpoklad božské přítomnosti ve spirituální zkušenosti *enthúsiasmu*. Práce si klade za cíl prozkoumat i filozofickou reflexi *enthúsiasmu*, neboť sám dar božské přítomnosti, například v inspirované básnické řeči, byl v archaické době zárukou pravdivosti, avšak v době klasické, byl tím spíše důvodem k pochybování a otázkám. Systematicky jsou pak v souvislosti s *enthúsiasmem* analyzována vybraná díla významných autorů antické epistémy.

Klíčová slova

enthúsiasmos, hermeneutika, mania, theia miora, techné, diaskeué, mimésis

Úvod

K sepsání disertační práce na téma „*Enthúsiasmos v myšlení starověkého Řecka*“, mě inspirovala nejpůvodnější představa *enthúsiasmu*, jakožto nutné podmínky zkušenosti poetické i náboženské, která již ve svých prvních náznacích (ve významu posednutí bohem

kathokos či božském bláznění *mainomai*) předpokládala zkušenost božské přítomnosti. V takové spirituální zkušenosti *enthúsiasmu*, bylo básníkům, věštcům a zasvěcencům umožněno povznášet svou imaginaci vstříc představě čehosi majestátně božského a tudíž i pravdivého. Typické pro archaické období Řecka, je nahlížení na *enthúsiasmos*, a to především v básnictví, jako na možný způsob božského sdělování (*ἀληθεία*) pravdy, která božským způsobem povznáší i rozum. Základním předpokladem archaických představ o božském vytržení básníka ve smyslu *poeta vates* byl fakt, že veškerá jeho entusiastická činnost, ať už básnická či věštecká, byla neodmyslitelně spjata s božstvem - Múzou a Pamětí-*Mnémosyné*. Neboť právě ony způsobují, že má básník privilegium skrze evokaci vstupovat do styku s nábožensko-magickou řečí a podílet se tak na božské pravdě. Entusiastická básnická řeč nevyhledává souhlas posluchačů, odvíjí se od vznešenosti bohem inspirované řeči, tudíž se vymyká lidské temporalitě a transcendentuje čas lidí a právě v tomto entusiasticko-náboženském vyprávění nacházíme nejstarší projevy pravdy.

Tento typ magicko-náboženské básnické řeči však klasická demokracie definitivně odsoudila. Logickým důsledkem všech těchto procesů bylo objektivní a racionální zhodnocení pravdy v reflexi Platóna, Aristotela a dalších významných klasických filozofů, u nichž se *alétheia* vyprošťuje z pozadí mytického myšlení, čímž se přetváří i pohled na *enthúsiasmos*. V Platónově filozofické reflexi se pak *enthúsiasmos* stává čistě věcí inspirovaných básníků, profétů, mantiků, korybantských zasvěcenců a léčitelů. V nejpůvodnější podobě se dle Platóna *enthúsiasmos* projevoval během šílení ve smyslu *maniá telestiké*, *maniá erótiké* a *maniá*

poiétiké, při nichž bylo vypovídáno mnohé o nejvyšších věcech, avšak bez účasti racionálního *logu*.

Důležitým aspektem *enthúsiasmu* je jeho úzká spjatost s mánií. U Platóna, který tuto spojitost často vyzdvihuje, se setkáváme s třemi základními určeními. Jedná se o způsob sakrální transcendence, sociálně akceptovatelné ekstase či psychického vyšínutí v medikálním smyslu. V *Ústavě* a *Zákonech* se však projevuje už jeho radikální nesmířlivost s projevy jakýchkoli korybantských mystérií.

Důležitým přínosem práce je analýza nejstarších pramenů řecké literatury, na jejichž základě je doložena poměrně široká škála pojmů významově podobných, avšak dobově mnohem starších než samotný výraz *enthúsiasmos*. Pokud se zaměříme na etymologii slova, přicházejí v úvahu dvě nejbližší lemmata: slovesa ἐμφύω, ἐντίθημι a adjektivum ἔνθεος. Sloveso ἐμφύω se ve tvaru ἐνέφῶσα v transitivní formě vyskytuje ve významu vložit, vnuknout, vštípit. Podobnost s božím vnuknutím zakládajícím *enthúsiasmos* je o to výmluvnější, připomeneme-li pasáž z Homérova díla (*Od.* 22, 348), kdy pěvec Fémios, Terpiův syn, prosí Odyssea o život, protože mu bůh všípil všechny božské písně do mysli. I v Hésiodově *Theogonii* (*Theog.* 396) se setkáváme s obdobným významem, avšak ve smyslu udělení cti a hodnosti bohům, kteří se po Diově boku utkali s Titány.

Vrátíme-li se k Homérovi, je sloveso ἐμφύω/ἐνέφῶσα často uváděno do souvislosti se zasažením nejvíce zranitelného místa, např. (*Il.* 8.84), v tomto případě se jedná o situaci, kdy byl kuň zraněn do hlavy, přímo v těmě, kde je tedy jeho nejzranitelnější místo (μάλιστα δὲ καίριόν ἐστι). Souvislost vzbuzení ἐντίθημι citu v srdci θυμός skrze boha je dalším

etymologicky příbuzným slovesem k *enthúsiasmu*. V obou případech se jedná o explicitní působení boha na člověka, resp. na jeho přijímací orgán. U Homéra se sloveso ἐντίθημι pojí přímo se srdcem (θυμός) smrtelníka. Odysseus modlí se k Athéně ji prosí, aby mu dala sílu a vzbudil tak Faieků soucit a lásku (*Od.* VI, 327). Obdobně Hektór nabádá Parida, že je nehezké se zprudka rozhněvat v srdci (*Il.* VI, 326). Četnost dokladů o spojitosti slovesa ἐντίθημι se srdcem, se zdá být určující pro pozdější význam *enthúsiasmu*, neboť θυμός ve smyslu srdce, už svým vyzněním jasně naznačuje, že bůh zasahuje nejdůležitější místo smrtelníka, jehož funkčnost v „homérské době“ byla podmínkou smrtelného života. I v entusiastickém nadšení je skrze boží záměr zasaženo vnitřní ústrojí člověka. Jako první ztotožnil inspiraci s vštípením ἐντίθημι, Xenofón (*Anab.* 7.4.1.), u nějž je kladen důraz na vštípení božské síly bojovníka do ostatních bojovníků.

Z hlediska sémantického lze na rozdíl od méně četných etymologických dokladů zmínit širší významové souvislosti jednotlivých slovních kategorií spjatých s termínem *enthúsiastos*. Nejstarší dochované zmínky o božské inspiraci, přesněji o „posednutí bohem“, se objevují v Homérově *Íliadě* (10. 487), avšak v poněkud odlišné lexikální i významové podobě. Setkáváme se s termínem ἐποίχομαι (ἐπόιχετο), když Pallas jiskrných zraků vštíplila rekoví sílu. Sloveso ἐπόιχετο je v tomto případě užito právě ve smyslu nabytí kuráže a síly μένος v důsledku božského zásahu. Analogicky lze vyložit i proces „vštípení“ myšlenky do Achilleovy mysli. Na jiných místech *Íliady* (16,508; 17,209; *Odys.* 10,128), je ἐποίχομαι ekvivalentním termínem pro pobízení k boji, útoku.

Častým ekvivalentem posednutí je především v klasické tragédii adjektivum ἔνθεος, jakožto boží působení, resp. naplnění bohem, později je *entheos* vnějším znakem entusiastického božího působení. Proto je především u tragiků (Sofoklés, *Ant.* 964, Aischylos, *Agam.* 1209, Euripidés, *Hipp.* 141) připodobňováno k ritům bakchantským a korybantským. Člověk přijímající božskou sílu je jakoby ponořen do božskosti „*isotheos*“, či do působení daimonského, *daimóni isos*.

Zvláštním případem posednutí inspirací je ἐπίπνοια, neboli nádech myšlenky διανοίας ἐπίπνοια, jak popisuje Platón v dialogu *Timaios* (71c). Jedná se o zavanutí myšlenky, jež uklidňuje mysl i tělesné orgány. Přímo božské nadechnutí ἐπίπνοιας θεῶν je popsáno v *Zákonech* (811c), kde vysvětluje Athénsky host Kleiniovi, že řeči, které celý den vedou, jsou podobné jakési básnické skladbě, přestože nejsou básníci a nedostává se jim božího nadechnutí. O spojení ἐπίπνοια s básnickou řečí vypovídá taktéž pasáž z dialogu *Kratylos*, kde Hermogenés přiznává, že o určitých věcech, o nichž nic neví, naprosto důvěruje Euthyfrónově „vdechnuté“ inspiraci; τῆ τοῦ Εὐθύφρονος ἐπίπνοια πιστεύεις, ὡς ἔουκας (*Krat.* 399a).

Ve svém nejpůvodnějším významu se termín *enthúsiasmos* objevuje u Euripida (*Tro.* 1285), a to jako verbum ἐνθουσιάζω, jehož ekvivalentem je termín pro šílení, bytí mimo sebe. Tento sémantický rozměr uplatňuje Démokritos (DK B18) a po něm i Platón v *Íonu* (534b) při popisu básníka, který pod vlivem entusiastického vytržení je zcela mimo sebe a svůj rozum, je jakoby ve febrilním stavu, kdy není schopen myslet, pouze vykládat božská orákula. Často se v platónských dialozích setkáváme s přirovnáním entusiastického vytržení k rituálním extatickým stavům

během bakchických či korybantských mystérií. Žádný básník tak nepřijímá pravé entusiastické vytržení, pokud je při rozumu. Obdobně i profét ve stavu vytržení (*μαντικῆς τε καὶ ἐνθουσιαστικῆς*), není schopen posuzovati, co se mu zjevilo, či bylo proneseno (*Tim.* 71e-72b). Podobně i v *Menónu* (99d) recipuje stav entusiasmů a staví je do mediální pozice mezi radikální nevědění a úplné vědění. Ve druhé a třetí knize *Ústavy* Platón dovršuje kritiku interpretace mýtů, přičemž uznává, že proféti i básníci jsou schopni v entusiastickém nadšení vyložit božská orákula, avšak jejich tlumočníci, kteří neprošli adekvátní *katharsí* přípravných mystérií a jsou nevzdělaní ve zbožnosti, nebudou nikdy schopni vyvodit z mytických symbolů pravdu o bozích, či nahlédnout hluboký smysl mýtů ve své nejpůvodnější podobě.

Aristotelés v *Politice* předkládá několik odkazů, na jejichž základě lze usoudit, že Aristotelés tematizuje *enthúsiasmos* zcela odlišným způsobem, než bylo doposud deklarováno. Naplnění entusiastického vytržení z hudby je podle něj možným způsobem *katharse* nemocné a neklidné duše (*Pol.* 8.1342a). Takové entusiastické vytržení evokuje předně tragédie, obzvláště pokud ji sledují emocionálně citlivější jedinci. V *Etice Eudémově* (2.1225a) v poněkud tradičním duchu připouští, že to, co člověk během opravdového entusiastického vytržení říká nebo dělá, nevychází z něho samého, protože sám není při smyslech. Aristotelés shledává, že ti, kteří jsou v entusiastickém opojení a přijímají božskou řeč, nemohou orákulům rozumět. Mohou být úspěšní v jakémkoli mantickém praktikování, avšak ve svém iracionálním stavu se jim nikdy nepodaří orákula rozluštit.

Poznali jsme, že role *enthúsiasmu* je u obou myslitelů spojená s uměním. Shodným východiskem jest fakt, že oba vychází z tradičního přesvědčení, že inspirovaný umělec je, ať už v jakékoli podobě entusiasty, rozdíl však tkví v „bytí při rozumu.“ Platónovy dialogy líčí entusiastické vytržení jako zjevnou podobu *entheos*; básník, rapsód, věštec tedy nutně není při rozumu, je-li v něm bůh. Aristotelův básník má sice božské nadání, ale to mu v *Poetice* nebrání v rozumové činnosti, ba ji předpokládá, neboť básník neskládá jen verše, ale především děj a ten musí přeci promyslet. V *Poetice* (1451b5-11) Aristotelés svým způsobem naznačuje, že mimetický proces má v podstatě intelektuální cíle, což je samozřejmě s Platónovou koncepcí v zásadním rozporu, stejně jako Aristotelův známý příměr filosofie k poesii, co do její schopnosti reprezentovat obecniny. *Enthúsiasmos* je dokonce Aristotelem v *Politice* odbožštěn a použit jakožto *pharmakon*, a to v tom smyslu, že dokončuje léčbu započatou emočním vytržením.

Je možné, že Aristotelés navazuje na homérskou tradici, kde je poprvé představena primitivní forma verbální psychoterapie na podporu léčby somatických onemocnění nebo traumat. V *Íliadě* (11. 638-43) Nestor nabízí raněnému fenyklový léčivý lektvar k pití a zároveň se mu snaží zvednout náladu vyprávěním, aby byl kýžený efekt zotavení úplný. Taktéž Patroklos (*Il.* 15. 392-94) během působení léků na zraněnou nohu Eurypyly, jej uklidňuje příjemnými slovy, aby tak vzpružil jeho ducha. U Homéra je terapeutická řeč zaměřena přímo na *thymos*, v němž je produkována afektivní činnost. Homérův terapeutický výměr slova převzali i rétoři, avšak místo očišťování, kladli důraz na (*peithó*) přesvědčování.

Další myšlenkový vývoj řeckého ducha, a především rozmach filosofie v době klasické, svou součinností na jednu stranu oslabil výhradní postavení náboženských mystérií a kultu, na druhou stranu je však důležité poznamenat, že *theologie*, byla vždy jednou z disciplín filosofie, proto náboženská témata byla v popředí zájmu platoniků a stoiků v plném jejich ražení ještě v prvním století před Kristem. Stoikové začali podávat alegorické výklady starých mýtů, které měly člověka přivést ke skrytým pravdám, jakož i filosofickému poznání. Filosof byl zároveň i hermeneut, jenž v tradičních eposech hledal pravdy, které by dokázal ostatním vyložit, čímž interpretoval i svůj vztah k náboženské tradici. Ani *enthúsiasmos* nezanikl, ale stal se jakýmsi „inspiračním zážehem,“ jenž pozvedal duši k bohu. Tuto koncepci rozvíjel později především alexandrijský novoplatonik Filón.

Na „*theaitétovský*“ *enthúsiasmos* navazuje i novoplatonik Plótinos, podle nějž, vzpomeneme-li na platónskou koncepci *enthúsiasmu*, se „člověk - filosof,“ může povznést k božstvu skrze sebeočistu a mystickou extázi. Po vzoru svého učitele hlásal katharsi duše a odloučení se od tělesnosti i Porfyrios z Tyru. *Enthúsiasmos* měl u Porfyria theúrgickou funkci, kdy božským vytržením a očišťováním duše, mohla duše dojít do stavu, kdy je schopna vnímat daimóny a získat je do svých služeb; obhajobu takto pojaté theúrgie zastával i Jamblichos. Taktéž Proklos byl seznámen s Jamblichovým výkladem, hlavním činitelem theúrgické praxe mu byla modlitba, napomáhající samotnému spojení s božstvem. Vidíme, že postupným vývojem a míšením filozofie, theologie a theúrgie, si *enthúsiasmos* sice v obecné rovině ponechává svůj význam ve smyslu „vztahování se k bohu“ či „vytržení směrem k bohu,“ ale je stále více vztahován k duši, pozbývá vnějších

(somatických) projevů bakchického trasu či Pýthiiny hlasové transmutace, přehlíží mnemotechnické dovednosti Ióna či Níkerata. Jedná se o jakousi čistou formu entúsiasmu, který je více vytržením z modlitby či kontemplativního soustředění duše, než posednutí bohem. Jestliže byl u Aristotela šťastlivec přijímající boží *eutychii*, bohem vybrán či posednut, pak u Klementa či Plotína, se entusiastu svými modlitbami a setrváváním v duševní čistotě spíše snaží boha přesvědčit o svém vztahu k němu, než že by čekal na šťastnou náhodu či náhlé posednutí. Hloubka Plotínových a Klementových myšlenek samozřejmě zasáhla mnoho myslitelů pozdní antiky a středověku, přičemž velkou renesancí prošly nejen Klementovy, ale především Platónovy a Aristotelovy myšlenky v průběhu 17. a 18. století. Zjevným příkladem je tvorba Anthonyho Ashleyho Coopera Shaftesburyho, v jehož *Dopise o entúsiasmu*, propojuje myšlenky Platóna, Aristotela, částečně i Klementa.

Struktura

Pro komplexnější uchopení problematiky *entúsiasmu*, je v úvodní části disertační práce představen pojem v kontextu nejstarších pramenů řecké literatury, které z hlediska etymologie a sémantiky dokládají poměrně širokou škálu pojmů významově podobných, avšak dobově mnohem starších než samotný výraz *entúsiasmos*. Kapitola věnující se sémantickým polím pojmu *entúsiasmos*, dokládá na rozdíl od méně četných etymologických dokladů, širší významové souvislosti jednotlivých slovních kategorií spjatých se

zkoumaným termínem. Kapitulu o „Hermeneutické zkušenosti v básnické řeči,“ je možné chápat jako přechod mezi teoretickým rozbohem z hlediska etymologie a sémantiky a další částí práce, která se přímo věnuje výskytu jednotlivých sémantických variant v konkrétních dílech. Nejstarší dochované zmínky o božské inspiraci, ve významu „posednutí bohem“ jsou pak tématem kapitol - „*Mania* a věštecký *enthúsiasmos*,“ „Básnický *enthúsiasmos*,“ „*Mimésis* homérských eposů“ a „*Diaskeue* a *ekphrasis* v Homérově díle.“ Jakožto filozofický předstupeň je možné vnímat kapitolu o kritice Homérových eposů, neboť líčí společenské změny na pozadí politických událostí, které již na přelomu šestého století způsobily, že se začalo upouštět od tradovaného homérského náboženství i pojetí básníka jako *poeta vates*. Především jsou zde představeny kritické názory presokratiků (Xenofanés, Hérakleitos), jakož i první alegorické výklady (Simonidés, Theagenés).

O diferenciaci „homérské a platónské cesty,“ a to nejen v návaznosti na kritiku Homéra či básnického *enthúsiasmu*, vypovídá filozoficky koncipovaná část začínající kapitolou o Platónově pojetí umělecké tvorby a jeho koncepcí krásna. Od samých počátků epické imaginace a abstrakce, je dále vylíčen vznik prvních pojetí krásna i samotného estetického vnímání. Ačkoliv by se mohlo zdát, že pro výměr *enthúsiasmu*, jakožto samostatné problematiky, není vývoj estetické koncepce umění důležitý, opak jest pravdou. Platónovo pojetí *enthúsiasmu* je nutné reflektovat jak z hlediska náboženství, tak z hlediska poetického-uměleckého. Bez vymezení filozofické a epistemologické perspektivy básnictví, nelze pochopit tradovaný „spor“ mezi filozofií a poezií, ve kterém proti sobě stojí *techné* a *enthúsiasmos*, resp. umění jako produkt uměleckého

řemesla a umění jako produkt múzické inspirace. Platón se problematice umění věnuje ve všech svých dialozích, avšak ne stejnou měrou a intenzitou, neboť jen výjimečně nechává umění vstoupit do hlavních témat dialogů. Proto jsou pro další rozbor vybrány takové dialogy, které nejlépe vystihují vztah umění a *enthúsiasmu*. V rámci kontextuální analýzy celkového vyznění dialogů, byly ve vztahu k inspirované umělecké tvorbě vybrány dialogy - *Ión*, *Symposion*, *Euthyfrón*, *Faidros* a *Ústava*. Na Platónovo pojetí *enthúsiasmu* logicky navazuje zhodnocení problematiky jeho žákem, Aristotelem. Na základě kapitol věnujících se *enthúsiasmu*, *mimésis* a *katharsis*, můžeme vysledovat, jakým způsobem Aristotelés s jednotlivými pojmy pracuje, jakož i rozpoznat, zda je i u Aristotela naznačen takový rozpor mezi *techné* a uměleckou *poiésis* jako u Platóna, či zda zastává smířlivější stanovisko. Závěrečné porovnání obou koncepcí, nám umožní zhodnotit vliv obou filozofů na další myšlenkový vývoj řeckého ducha.

Stav bádání

Zvážím-li stav bádání o *enthúsiasmu*, pak je v současnosti nejnovější studií na území České republiky kolektivní monografie uspořádaná Alešem Havlíčkem a Jakubem Jinkem, jejímž tématem jest dialog *Ión* (*Platónův dialog Ión*; 2014). Jednotlivé studie řady příspěvatelů, se věnují různým aspektům dialogu, mezi nimiž je nastíněna i problematika *enthúsiasmu*. Vzhledem k zaměření studie, je logické, že se o *enthúsiasmu* hovoří především v souvislosti s Iónovým

rapsódským vytržením, přesto studie „*Platónův dialog Ión*“ přináší mnohé zajímavé postřehy, avšak pro naše zkoumání je nutné vnímat problematiku *enthúsiasmu* komplexněji. V roce 2006 byla vydána Sylvou Fischerovou a Jiřím Starým publikace „*Původ poezie - Proměny poetické inspirace v evropských a mimoevropských kulturách*,“ kde již zmiňovaná editorka a autorka, Sylva Fischerová, vypovídá o *enthúsiasmu*, v souvislosti s mánií (*mania*), jako o vydanosti vůči božstvu, přičemž oba termíny vnímá jako půdorysy řecké múzické tradice.

Nejstarší dílo zahraničního autora, které se přímo týká entusiasmu a do kterého jsem měla možnost nahlédnout, bylo sepsáno v roce 1710, rukou George Hickese s názvem „*The Spirit of Enthusiasm*.“ Hickeys zde popisuje dva druhy posednutí ducha, jednak Božím přičiněním, jednak halucinacemi či chorobným stavem duše, přičemž v několika pasážích odkazuje na Aristotelovu koncepci katharse, ale pouze obecně, dílo má tedy pro náš záměr hodnotu spíše historickou, než informační. Určitě by bylo vhodné zmínit i studii vikáře Theophila Evanse - „*The History of modern Enthusiasm*,“ z roku 1757, v níž je vylíčen křesťanský pohled na různé formy posednutí od dob reformace po rok 1750. Z roku 1830 pak pochází kniha „*Natural history of enthusiasm*,“ od Izáka Taylora, kde je *enthúsiasmos* dokonce považován za zdroj hereze. Z filozofického hlediska, je však pro nás přínosnější dílo britského myslitele z počátku 18. století, který při hledání svého pojetí *enthúsiasmu*, propojil myšlenky Platóna a Aristotela. Tímto myslitelem byl Anthony Ashley Cooper Shaftesbury, o jehož *Dopise o entusiasmu*, pojednávám v kapitole o „Aristotelově vyrovnání s Platónem.“

Mnohé zajímavé poznatky o *enthúsiasmu* z oblasti moderního platónského bádání, pak přináší studie, z nichž bych jmenovala alespoň některé: Flashar, H. *Der Dialog Ion als Zeugnis Platonischer Philosophie* (1958); Havelock, E. A. *Preface to Plato* (1963); Murdoch, I. *The Fire and the Sun: Why Plato banished the artists* (1977); Rijksbaron, A. *Plato: Ion. Or: On the Iliad* (1997); Vlastos, G. *Socratic Studies, Platonic Studies*; jakož i stanoviska současných německých filologů, kteří se problematikou *enthúsiasmu* zabývají – Hartmut Westermann. *Die Intention des Dichters und die Zwecke der Interpreten* (2002); Jenz Holzhausen. *Aristoteles und Aristophanes zur Wirkung der griechischen Tragödie* (2000).

Výzkumný záměr

Cílem disertační práce, jest uchopit problematiku *enthúsiasmu* z nejrůznějších interpretativních hledisek (etymologického, sémantického, historického, filozofického, hermeneutického) a dosáhnout tak celistvější představy o významu pojmu. Diskurs pro naše zkoumání zahrnuje období samotného počátku řeckého písemnictví (Homér, Hésiodos), klasickou řeckou tragédií (Aischylos, Sofoklés, Euripidés) a především klasickou filozofii (Sókratés, Platón, Aristotelés). Důvod volby těchto autorů je zřejmý, bez nich by *enthúsiasmos* nikdy nebyl tematizován. Úkolem disertační práce, je tedy nalézt vlastní intenci, kterou do pojmu *enthúsiasmos* jednotliví autoři vložili a dokázat ji na základě vybraných textů.

Seznam v tezích použité literatury a zdrojů

Aischylos. *Oresteia: Agamemnon, Choéforoi, Eumenidy*. Překlad Hynek Mejsnar. Ve vlastním nakladatelství H. Mejsnara, Tábor: 1883.

Aischylos. *Oresteia*. Přeložil V. Šrámek. Toužimský a Moravec, Praha: 1946. *Peršané*. Přeložil V. Šrámek. Orbis, Praha: 1954. *Prometheus*. Přeložil F. Stiebitz. Orbis, Praha: 1969. *Sedm proti Thébám*. Přeložil F. Loukotka. A. Wiesner, Praha: 1900.

Aristotle. *The Complete Works of Aristotle*. Vol. I–II. Přel. Jonathan Barnes. Princeton, New Jersey - Princeton University Press: 1995.

Aristoteles. *Eudemische Ethik*. Ed. Franz Dirlmeier. Akademie Verlag, Berlin: 1979.

Aristotle. *Aristotle's Eudemean Ethics*. Ed. F. Susemihl. Teubner, Leipzig: 1884.

Aristotle. *Ethica Nicomachea*. Ed. J. Bywater. Clarendon Press, Oxford: 1894.

Diels. *Die Fragmente der Vorsokratiker. Griechisch und deutsch*. Band 1. Weidmannsche Buchhandlung, Berlin: 1906.

Diels, H.; Kranz, W. *Die Fragmente der Vorsokratiker: griechisch und deutsch*. Band 2. Verlag Weidmann, Berlin: 1935.

Hésiodos. *Práce a dni*. Z řečtiny přeložila Dr. Julie Nováková. Nakladatelství Rovnost, Brno: 1950.

Hésiodos. *Zpěvy železného věku*. Přeložila Julie Nováková. Nakladatelství Svoboda, Praha: 1990. ISBN 80-205-0127-4.

Homer. *The Iliad*. Přel. A. T. Murray. London: Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1967.

Homer. *The Odyssey of Homer*. Přel. W. B. Stanford. New York: St Martin's Press, 1971.

Homeros. *Ilias*. Přeložil O. Vaňorný. J. Leichter, Praha: 1942.

Plato. *Platonis opera*, ed. John Burnet. Oxford: 1979–1984.

Platon. *Werke in acht Bänden, griechisch und deutsch*. Band 2. Übersetzung von

Friedrich Schleiermacher. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt: 1998.

Plutarchos. *Prátele a pochlebníci*. Přeložil: Zdeněk K. Vysoký. Nakladatelství Odeon, Praha: 1970.

Sofokles. *Antigona*. Přeložil V. Renč. Orbis, Praha: 1965.
Élektirá. Přeložil F. Stiebitz. Ed. Fr. Borový, Praha: 1942.
Král Oidipus. Antigone. Slidiči. Přeložil F. Stiebitz. Praha: 1942.

Xenofón. *Vzpomínky na Sókrata a jiné spisy. 1. vydání*. Přeložil: Václav Bahník. Svoboda, Praha: 1972. ISBN 25 – 094 – 72.

Sekundární literatura:

Alexandrijský Klement. *Stromata I*. Překlad Jana Plátová. OIKOYMENH, Praha: 2004. ISBN 80-7298-103-X.

Aubenque, P. *Rozumnost podle Aristotela*. Nakladatelství Petr Rezek. Praha: 2003. ISBN 80-7298-075-0.

Beissinger, M.; Tylus, J., Wofford, S. *Epic Traditions in the Contemporary World: The Poetics of Community*. University of California Press, Berkeley: 1999.

Bernays, J. *Zwei Abhandlungen über die aristotelische Theorie des Drama*. Hertz Verlag, Berlin: 1880.

Cavarero, A. *For More Than One Voice: Toward a Philosophy of Vocal Expression*. Stanford University Press, Stanford: 2005. ISBN 9780804749558.

Canfora, L. *Dějiny řecké literatury*. Z italského originálu přeložil kolektiv autorů pod vedením Dagmar Bartoňkové. Vydalo nakladatelství KLP. Praha: 2009.

Descartes, R. *Vášně duše*. Přel. Ondřej Švec, Mladá Fronta, Praha: 2002.

Detienne, M. *Mistři pravdy v archaickém Řecku*. OIKOYMENH. Praha: 2000.

Diderot, D. *O umění*. Odeon, Praha: 1983.

Dodds, E. R. *Řekové a iracionálno*. Přeložil Ondřej Prokop. Nakladatelství OIKOYMENH: Praha, 2000.

Eliade, M. *Dějiny náboženského myšlení I*. OIKOYMENH, Praha:1995.

Elmer, D. E. *The Poetics of Consent: Collective Decision Making and the Iliad*. JHU Press,

2012. ISBN 9781421408262.

Encyklopedie antiky. Zpracoval autorský kolektiv za vedení L. Svobody. Praha, Academia 1973.

Erhart, K. A. *Orfeův sestup do podsvětí: výbor z orfických textů*. Ed. Pavel Mervart, Červený Kostelec: 2011. ISBN 978-80-87378-82-3.

Graves, R. *The Greek Myths*. Z anglického originálu přeložil Jiří Hanuš. Československý spisovatel. Brno: 2010.

Havelock, E. A. *Preface to Plato*. Harvard University Press: 1963.

Havlíček, K.; Jínek, J. *Platónův dialog Ión*. OIKOYMENH, Praha: 2014. ISBN 978-80-7298-161-8.

Hegel, G. W. F. *Vorlesungen über die Philosophie der Geschichte*. Hg. Eduard Gans, Karl Hegel. Berlin: 1848.

Herodotos: *Dějiny*. Přeložil J. Šonka. Praha, Odeon 1972.

Hickey, M. *Get Godness*. University Press of America, Maryland: 2011. ISBN 9780761854586.

Holzhausen, J. *Paideia oder Paidia*. Franz Steiner Verlag, 2000. ISBN 9783515076791.

Howatson, M. c. *The Oxford Companion to Classical Literature*. Oxford University Press Oxford: 1995. ISBN 0198661215.

Lord, C. *Education and Culture in the Political Thought of Aristotle*. Cornell University Press, 1982. ISBN 9780801414121.

Mathiesen, J. T. *Apollo's Lyre: Greek Music and Music Theory in Antiquity and the Middle Ages*. Nebraska Press, 1999. ISBN 9780803230798.

Melberg, A. *Theories of mimesis*. Cambridge University Press, Cambridge: 1995. ISBN 0521458560.

Murdoch, I. *The Fire and the Sun: Why Plato banished the artists*, Oxford, Oxford University Press:1977.

Vierle, A. *Die Wahrheit des Poetisch-Erhabenen: Studien zum dichterischen Denken; von der Antike bis zur Postmoderne*. Königshausen & Neumann, Berlin: 2004. ISBN 9783826026898.

Vlastos, G. *Socratic Studies*. Cambridge University Press, Cambridge: 1994. ISBN: 9780521447355.

Waldapfel, I. *Mytologie* Z maďarského originálu přeložili: Ladislav Hradský a Arno Kraus. Nakladatelství Odeon, Praha: 1967.

Walter, J. *Die Geschichte der Ästhetik im Altertum*. Verlag Reisland. Leipzig: 1893.

Webb, R. *Ekphrasis, Imagination and Persuasion in Ancient Rhetorical Theory and Practice*. Ashgate Publishing, Ltd., 2009. ISBN 9780754661252.

Wieland, W. *Ideje bez teorie idejí*. In: *Idea, hypotéza a otázka*. OIKOYMENH. Praha, 1991. ISBN 80-85-241-08-0.

Wilamowitz-Moellendorff, U., von. *Platon*. Band 2. Verlag Weidmann, 1920.

Winkler, John, J., "*Laying Down the Law: The Oversight of Men's Sexual Behavior in Classical Athens*," *Before Sexuality: The Construction of Erotic Experience in the Ancient Greek World*, eds. Halperin, Winkler, & Zeitlin, Princeton University Press: Princeton. 1990.

Seznam prací studenta DSP

Fleischerová, A. *Hermeneutický způsob entusiastické zkušenosti v básnické řeči*. PAIDEIA: PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES UNIVERSITY. Ročník 2013. ISSN 1214-8725.

Fleischerová, A. *Konzeptuelle Dimension des Begriffs Kairos in der Dichtkunst der Antike*. Ve sborníku - Čas ve

výchově, umění a sportu. Vydavatel – PedF UK, Praha:
2013. ISBN 978-80-7290-777-9.

Fleischerová, A. *Nadčasové pedagogické aspekty v díle
Johanna Valentina Andreaeho.* PAIDEIA:
PHILOSOPHICAL E-JOURNAL OF CHARLES
UNIVERSITY. Ročník 2014.
ISSN 1214-8725.